

ANALYSIS OF THE EXPERIENCE OF EASTERN AND WESTERN COUNTRIES IN COUNTERING IDEOLOGICAL THREATS

Sardor Ashurov

Researcher

Tashkent State University of Oriental Studies

Tashkent, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: Ideology, ideological threat, political threat, political ideology, socialist ideology, idea, spirituality, China, Republic of Korea, Japan, Germany, USA, Central Asia.

Received: 19.03.26

Accepted: 20.03.26

Published: 21.03.26

Abstract: This scientific article is devoted to a comparative analysis of national and international experiences in countering ideological threats targeting the consciousness of youth in the modern era, examined within the context of Eastern and Western countries. The study also explores institutional frameworks and concepts developed in advanced countries and analyzes their practical implementation. Particular attention is paid to identifying directions that help determine whether the experiences of states with different cultural backgrounds and political governance systems can be adapted to the conditions of our country.

MAFKURAVIY TAHDIDLARGA QARSHI KURASHDA XORIJIY SHARQ VA G'ARB DAVLATLARI TAJRIBASI TAHLILI

Sardor Ashurov

Mustaqil izlanuvchisi

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti

Toshkent, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: Mafkura, mafkuraviy tahdid, siyosiy tahdid, siyosiy mafkura, sotsiologik mafkura, g'oya, ma'naviyat, XXR, Koreya Respublikasi, Yaponiya, Germaniya, AQSh, Markaziy Osiyo.

Annotatsiy: Mazkur ilmiy maqola zamonaviy davrda yoshlar ongiga qaratilgan mafkuraviy tahdidlarga qarshi kurashning milliy va xorijiy tajribasini qiyosiy tahlil qilib, uni Sharq va G'arb davlatlari kontekstida ko'rib chiqishga bag'ishlanadi. Shuningdek maqolada, rivojlangan mamlakatlar tomonidan

ishlab chiqilgan institutsional asoslar va konsepsiyalar tadqiq etiladi, tajribalar o'rganiladi. Muhim jihatlar shundan iboratki, maqola turli madaniyat va siyosiy boshqaruv shaklidagi davlatlar tajribasini mamlakatimiz tajribasida qo'llash mumkin yoki yo'q degan savollarga javob topishda yo'nalishlarni belgilab beradi.

АНАЛИЗ ОПЫТА СТРАН ВОСТОКА И ЗАПАДА В ПРОТИВОДЕЙСТВИИ ИДЕОЛОГИЧЕСКИМ УГРОЗАМ

Сардор Ашууров

Независимый исследователь

Ташкентский государственный университет востоковедения

Ташкент, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: Идеология, идеологическая угроза, политическая угроза, политическая идеология, социалистическая идеология, идея, духовность, КНР, Республика Корея, Япония, Германия, США, Центральная Азия.

Аннотация: Данная научная статья посвящена сравнительному анализу национального и зарубежного опыта противодействия идеологическим угрозам, направленным на сознание молодежи в современных условиях, с рассмотрением данного вопроса в контексте стран Востока и Запада. В статье также исследуются институциональные основы и концепции, разработанные в развитых странах, а также анализируется их практический опыт. Особое внимание уделяется определению направлений, позволяющих ответить на вопрос о возможности или невозможности адаптации опыта государств с различными культурными и политическими системами управления в условиях нашей страны.

Kirish. Globallashuv va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi sharoitida mafkuraviy tahdidlar muammosi ayniqsa dolzarbdir. Raqamli makonning kengayishi, ijtimoiy tarmoqlarning tobora ortib borayotgan ta'siri va transchegaraviy axborot oqimlari nafaqat bilim va qadriyatlarning erkin almashinuvini, balki buzg'unchi mafkuralarning faol tarqalishini ham osonlashtiradi. Natijada, yoshlar eng zaif ijtimoiy guruhlardan biriga aylanib bormoqda, chunki aynan yoshlik davrida shaxsning dunyoqarashi, qadriyatlar tizimi, fuqarolik pozitsiyasi va ijtimoiy o'ziga xosligi shakllanadi.

Ta'kidlash lozimki, bugungi kunda yoshlar ongiga qaratilgan mafkuraviy tahdidlar turli shakllarda namoyon bo'lib, radikallashuv, ekstremistik qarash kuchayishi, o'tmishni buzib talqin etish, zo'ravonlikni targ'ib qilish, qabul qiluvchi va ijtimoiylashuvga zid qadriyatlar, milliy o'ziga xoslik va ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni buzish kabilar avj olib borayotganini ko'rishimiz mumkin. Zamonaviy axborot texnologiyalari mazkur g'oyalarning shiddat bilan va keng doirada tarqalishiga imkon beradi, bu odatda muqobil nuqtai nazarlar, ko'ngilochar kontent yoki ijtimoiy norozilik shakllari sifatida niqoblanadi. Bu ularni aniqlash va zararsizlantirish jarayonini sezilarli darajada murakkablashtiradi. Faol ijtimoiy va intellektual rivojlanish bosqichida bo'lgan yoshlar ko'pincha yangi g'oyalarga yuqori qiziqish va an'anaviy normalarga tanqidiy munosabatni namoyon etadilar. Bu xususiyat, bir tomondan, ijodkorlik va ijtimoiy faollikni rivojlantiradi, ikkinchi tomondan, manipulyativ mafkuraviy ta'sirga moyillikni oshiradi. Tanqidiy fikrlash, media savodxonligi va siyosiy xabardorlikning yetarli emasligi yoshlar ongiga vayronkor mafkuralarning ta'sirini kuchaytiradigan omilga aylanishi mumkin. Shuning uchun davlatlar mafkuraviy tahdidlarga qarshi kurashishga qaratilgan kompleks chora-tadbirlarni ishlab chiqish va amalga oshirishga majbur. Xalqaro tajriba alohida qiziqish uyg'otadi, chunki turli mamlakatlar o'z rivojlanishining tarixiy, madaniy, siyosiy va ijtimoiy xususiyatlari bilan bog'liq holda turli yondashuvlarni qo'llaydilar. Rivojlangan Sharq va G'arb mamlakatlarining tajribalarini tahlil qilish bizga mafkuraviy tahdidlarga qarshi kurashishning universal mexanizmlarini hamda milliy ustuvorliklar va qadriyat yo'nalishlarini aks ettiruvchi o'ziga xos modellarni aniqlash imkonini beradi.

Sharq mamlakatlari odatda an'anaviy qadriyatlarni mustahkamlash, jamoaviy mas'uliyat, madaniy o'ziga xoslik va tarbiyaning ta'limdagi roliga ko'proq e'tibor qaratilgani holda uning tarbiya va yoshlar mafkurasida o'rin topishiga harakat qilinadi. Bugungi globallashuvning shiddat bilan axborotlashuvida bu virtual makonni davlat tomonidan tartibga solishga, shuningdek, ta'lim dasturlariga ma'naviy, axloqiy va vatanparvarlik komponentlarini integratsiyalashga katta e'tibor qaratiladi. G'arb mamlakatlari, o'z navbatida, ko'proq fuqarolik jamiyatini rivojlantirish, so'z erkinligini himoya qilish va yoshlar orasida tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini, media savodxonligini va mustaqil axborot tahlilini rivojlantirishga urg'u beriladi. Bu jarayonlarda nodavlat tashkilotlari, ta'lim muassasalari va ommaviy axborot vositalari ham muhim rol o'ynaydi. Ta'kidlash joizki, yondashuvlardagi farqlarga qaramay, bugungi kunda Sharq va G'arb mamlakatlarida raqamli platformalarning o'sishi, transmilliy mafkuraviy harakatlar va axborot urushi bilan bog'liq umumiy muammolarga duch kelmoqdalar. Bu esa mafkuraviy tahdidlarga qarshi kurashish uchun

huquqiy, tarbiyaviy, ta'limiy, madaniy va axborot choralarini qamrab oluvchi kompleks va tizimli yondashuvni ishlab chiqishni talab etadi.

Asosiy qism. Zamonaviy jamiyatning o'zgarishi va global kommunikatsiyalarning jadal rivojlanishi sharoitida mafkuraviy tahdidlar tushunchasi ko'p o'lchovli va murakkablashib bormoqda. Mafkuraviy tahdidlar birinchi navbatda ijtimoiy guruhlarining, birinchi navbatda yoshlarning qadriyatlar tizimi, munosabatlari va xulq-atvor modellarini o'zgartirishga qaratilgan jamoatchilik ongiga qaratilgan maqsadli ta'sirlar to'plamini ifodalaydi. Bu tahdidlar ham ochiq, ham yashirin bo'lishi mumkin, bu ularni aniqlash va ularga qarshi kurashish jarayonini sezilarli darajada murakkablashtiradi .

Hozirda yoshlar ongiga qaratilgan mafkuraviy tahdidlar turli shakllarda namoyon bo'ladi. Eng xavflilaridan biri radikalizm bo'lib, u yoshlarni ekstremistik yoki radikal harakatlarga bosqichma-bosqich jalb qilishni o'z ichiga oladi. Bu jarayon ko'pincha ijtimoiy adolatsizlik, kamsitish yoki madaniy qarama-qarshilik g'oyalarini tarqatishdan boshlanadi, keyinchalik ular zo'ravonlik yoki noqonuniy faoliyatga chaqiriqlarga aylanadi. Raqamli platformalar bu jarayonda muhim rol o'ynaydi, bu esa bunday kontentni anonim va global miqyosda tarqatishga imkon beradi. Bunga misol tariqasida 2011-yilda Tunisda boshlangan norozilik chiqishlarining butun Yaqin Sharqni qamrab olgan "Arab bahori" nomli inqiloblar girdobiga tortti. Uning natijasida yoshlarning ommaviy norozilik chiqishlari ko'paydi, kuch to'qnashuvlari va hatto davlat to'ntaarishlari yuz berishiga olib keldi. Bu voqealar tufayli Suriyada uzoq vaqtga qadar beqarorlik saqlanib turdi va yoshlarning, aholining asosan harakatlantiruvchi kuchi mafkuraviy ziddiyatlar sabab halok bo'lishdi.

Mafkuraviy tahdidning yana bir shakli tarixiy xotira va milliy o'ziga xoslikni buzib ko'rsatishdir. Tarixiy voqealarni manipulyativ talqin qilish, tushunchalarni almashtirish va faktlarni tanlab taqdim etish orqali o'tmish haqida buzilgan tasavvur shakllanadi, bu esa milliy mansublik va fuqarolik mas'uliyati tuyg'usini yo'qotishiga olib kelishi mumkin. Yetarlicha tarixiy bilimga ega bo'lmagan yoshlar uchun bunday ta'sirlar alohida xavf tug'diradi.

Muhim mafkuraviy tahdid individualizm, zo'ravonlik yoki axloqiy relativizm ga sig'inishga qaratilgan antiijtimoiy va aqidaviy qadriyatlarni targ'ib qilishdir. Bunday g'oyalar ko'pincha ommaviy madaniyat, ko'ngilochar kontent va ijtimoiy tarmoqlar orqali tarqatiladi, bu esa ularning ijtimoiy xulq-atvor normasi sifatida qabul qilinishiga hissa qo'shadi. Uzoq muddatda bu ijtimoiy mas'uliyatning pasayishiga, oilaviy institutlarning zaiflashishiga va axloqiy kompasning yo'qolishiga olib kelishi mumkin. Axborot maydoni mafkuraviy tahdidlarni tarqatishning asosiy kanalidir. Ijtimoiy tarmoqlar, video almashish saytlari va tezkor xabar almashish ilovalari yosh

auditoriyaga maqsadli ta'sir ko'rsatish uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Shaxsiylashtirilgan kontent algoritmlari "axborot pufagi" effektini kuchaytiradi, bunda yosh foydalanuvchilar o'zlarining oldindan mavjud bo'lgan munosabatlarini tasdiqlovchi bir tomonlama ma'lumotlarga duch kelishadi. Bu muqobil nuqtai nazarlar bilan tanqidiy aloqani kamaytiradi va mafkuraviy qutblanishga hissa qo'shadi.

Yoshlarning mafkuraviy tahdidlarga moyilligining muhim omili ommaviy axborot vositalari savodxonligi va tanqidiy fikrlashning yo'qligidir. Ishonchli ma'lumotni manipulyativ ma'lumotlardan ajrata olmaslik, manbalarni tahlil qilish va mulohaza yuritish ko'nikmalarining yo'qligi bilan birga, buzg'unchi g'oyalarning tarqalishi uchun qulay muhit yaratadi. Shu munosabat bilan ta'lim muassasalari yoshlarning mafkuraviy ta'sirlarga chidamliligini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

Shuni ta'kidlash kerakki, mafkuraviy tahdidlar har doim ham ochiqchasiga ko'rinmay, ba'zi hollarda ular demokratik qadriyatlar, so'z erkinligi yoki ijtimoiy adolat uchun kurash niqobi ostida yashiringan. Bu davlat va jamiyatdan xavfsizlik choralarini shaxs huquqlari va erkinliklariga hurmat bilan birlashtirgan muvozanatli yondashuvni ishlab chiqishni talab qiladi. Axborot maydoniga haddan tashqari cheklovlar teskari ta'sir ko'rsatishi va yoshlar orasida norozilik kayfiyatini kuchaytirishi mumkin.

Shunday qilib, yoshlar ongiga qaratilgan mafkuraviy tahdidlar siyosiy, madaniy, ta'lim va axborot sohalariga ta'sir qiluvchi murakkab va ko'p qatlamli hodisadir. Ularni samarali zararsizlantirish faqat davlat, fuqarolik jamiyati institutlari va ta'lim tizimining o'zaro ta'siriga asoslangan kompleks yondashuv orqali mumkin. Mafkuraviy tahdidlarning mohiyati va namoyon bo'lishini tushunish ushbu muammolarga qarshi kurashishda xalqaro tajribani tahlil qilish uchun zaruriy shartdir, bu esa ushbu tadqiqotning keyingi boblarida muhokama qilinadi.

Muhokama va tahlil. Sharq mamlakatlarining mafkuraviy tahdidlarga qarshi kurashishdagi tajribasi ijtimoiy barqarorlik, jamoaviy qadriyatlar va madaniy o'ziga xoslikni saqlash ustuvorligiga asoslangan tizimli va kompleks tabiati bilan ajralib turadi. Sharq mamlakatlarida bu sohadagi davlat siyosati odatda tarixiy an'analar, diniy va axloqiy tamoyillar va milliy rivojlanishning o'ziga xos xususiyatlari bilan chambarchas bog'liq. Bu yoshlarni vayronkor mafkuraviy ta'sirlardan himoya qilish uchun qo'llaniladigan o'ziga xos mexanizmlar va yondashuvlarni belgilaydi. Misol uchun Xitoy Xalq Respublikasi (XXR) milliy xavfsizlik siyosati doirasida mafkuraviy tahdid – davlat suvereniteti, ijtimoiy barqarorlik va sotsiopolitik tartibga putur yetkazuvchi ekstremistik mafkuralar to'plami sifatida talqin etiladi. Bu qarash XXR hukumatining ekstremizm va terrorchilikka qarshi kurash mexanizmlarini belgilovchi huquqiy

hujjatlarida aks etadi. Siyosiy jihatdan XXR mafkuraviy tahdidni ichki barqarorlik va “rivojlangan sotsializm”ni yo‘qotish xavfi sifatida qabul qiladi .

Yuqorida aytilganlarga asoslanib, siyosat mafkuraning tabiati va jamiyatning siyosiy madaniyati haqidagi Xitoy g‘oyalarning ikkita asosiy xususiyatini ajratib ko‘rsatish mumkin. Birinchisi, siyosat odamlarni so‘zsiz, umuminsoniy bog‘liqlik bilan bog‘laydi va barcha tirik mavjudotlarning eng ichki uyg‘unligi maydoni sifatida qaraladi. Ikkinchidan, funksional ma’noda siyosat o‘rnatish emas, balki javob berish xarakteri. Siyosatga oid an’anaviy xitoy qarashlariga asoslanib, xitoyshunoslar shunday ta’kidlaydilar: “Xitoy hukumatining g‘ayrioddiy ta’sirchanligiga hayron bo‘lmaslik mumkin emas, ular itoatkor bo‘lishga, kerak bo‘lsa, ulkan xalq ommasini safarbar qilishga hamda yo‘naltirishga qodir va deyarli majburlashsiz erishiladi” .

Xitoyning siyosiy va falsafiy tafakkuri siyosat asoslari haqidagi xitoylik g‘oyalarning metaforik, ramziy va falsafiy chuqurligi bilan ajralib turadi. Xitoy tushunchalarida hokimiyat namoyon bo‘lishi o‘z-o‘zidan emas, balki tabiatda sodir bo‘ladigan jarayonlarga o‘xshashlik kabi hisoblangan, o‘zboshimchalikni istisno qiladigan tabiatga tenglashtirilgan. Biroq, ayni paytda, real siyosat jamiyat hayotini har tomonlama tartibga solishni rad etmaydi, bu esa qattiq byurokratik boshqaruv tizimini nazarda tutadi. Bugungi kun nuqtayi nazaridan xitoycha xususiyatga ega siyosiy islohotlarning eng muhim yo‘nalishi an’anaviy qadriyatlarga asoslangan siyosiy va ma’naviy madaniyatni uyg‘un rivojlantirish yo‘nalishi hisoblanadi.

Alohida ta’kidlash kerakki, mafkuraviy tahdidlarga qarshi kurashishning Sharq modelining asosiy elementlaridan biri davlatning faol roli hisoblanadi. Ko‘pgina Sharq mamlakatlarida davlat institutlari mafkuraviy xavfsizlikni shakllantirishda asosiy ishtirokchilar sifatida ishlaydi, yoshlarni o‘qitish va axborot makonlarini tartibga solishga qaratilgan strategik hujjatlar, qoidalar va maqsadli dasturlarni ishlab chiqadi . Shu o‘rinda aytish joizki, XXR siyosiy mafkurasining o‘ziga xosligi ham uning markazdan turib boshqarilishi va davlat asosiy hukm chiqaruvchi hisoblanishida. Umuman olganda bugun davlatlar radikal va ekstremistik g‘oyalar tarqalishining oldini olishga qaratilgan profilaktika choralariga alohida e’tibor qaratilmoqda. Shu nuqtai nazardan XXR ham o‘z qonunchiligida terrorchilik, ekstremistik va ekstremistik propagandani aniqlash, oldini olish hamda jazolashni tartibga soluvchi qonunlar ishlab chiqqan bo‘lib, mazkur qonunlar xavfsizlik xizmatlariga terrorchilikni aniqlash, terrorchilik hujjatlarini to‘xtatish hamda ekstremizm kontentini tarqatishni taqiqlashga xizmat qiladi .

Yaponiya va Janubiy Koreyada an’anaviy qadriyatlarni zamonaviy ta’lim yondashuvlari bilan uyg‘unlashtirishga urg‘u beriladi. Bu mamlakatlar ijtimoiy mas’uliyat, qonunga hurmat va jamoaviy intizomni rivojlantirishga katta ahamiyat beradi. Mafkuraviy tahdidlarga qarshi

kurashish asosan ta'lim tizimi, fuqarolik ongini rivojlantirish va yoshlarning ijobiy tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash orqali amalga oshiriladi. Shu bilan birga, davlat ta'lim muassasalari va jamoat tashkilotlari bilan hamkorlik qilib, to'g'ridan-to'g'ri mafkuraviy bosimni minimallashtiradi.

Bundan tashqari, bir qator Sharqiy va Markaziy Osiyo mamlakatlarida ma'naviy-axloqiy tarbiya, vatanparvarlik tarbiyasi va milliy tarixni o'rganish elementlari ta'lim dasturlariga integratsiya qilinmoqda. Bu yondashuv yoshlarda milliy o'ziga xoslikni mustahkamlashga va ijtimoiy mas'uliyat hissini rivojlantirishga yordam beradi.

Zamonaviy dunyoda axborot makonini tartibga solish, mafkuraviy tahdidlarga qarshi kurashishning Sharq modelining yana bir muhim jihatidir. Ko'pgina Sharq mamlakatlari raqamli muhitda axborot tarqalishini nazorat qilish siyosatini, jumladan, ijtimoiy tarmoqlar va internet platformalarida kontent monitoringini amalga oshiradilar. Bunday choralarning maqsadi yoshlarning ekstremistik, radikal yoki buzg'unchi mafkurani o'z ichiga olgan materiallarga kirishini cheklashdir. Xalqaro tashkilotlarning tanqidlariga qaramay, ushbu yondashuv tarafdorlari uning yoshlar orasida radikalizm darajasini pasaytirishdagi samaradorligini ta'kidlamodalar. Misol, Janubiy Osiyoni sergak torttirgan Nepalda yuz bergan fuqarolar urushida asosan Yoshlar (talabalar)ning ishtirok etganligini ko'rish mumkin. "Z avlodi inqilobi" deb nomlangan mazkur voqealar tufayli 2025-yil 4-sentabrda Nepal hukumati mamlakatda WhatsApp, Facebook va Instagram ijtimoiy tarmoqlariga kirishni butunlay chekladi. Bu holat fuqarolarning noroziligiga sabab bo'lib, ular ommaviy namoyishlarni kuchaytirdi. Namoyishlar davomida odamlar avtomobillarni yoqib yubordilar, yo'llarni to'sib, hatto prezident, bosh vazir hamda boshqa siyosatchilarning qarorgohlariga o't qo'ydi. 9-sentabr kuni hukumat ijtimoiy tarmoqlar faoliyatiga qo'yilgan taqiqni bekor qilishga majbur bo'ldi. Biroq, namoyishlar va tartibsizliklar to'xtamadi. Politsiya bilan to'qnashuvlar natijasida 72 nafar namoyishchi halok bo'ldi, yuzlab kishi jarohat olgan. Nepal bo'ylab uyushtirilayotgan norozilik namoyishlari vaqtida taxminan 25 ta qamoqxonadan 15 mingdan ortiq mahbus qochib ketdi.

Bu masalada Markaziy Osiyo mamlakatlari tajribasi yoshlarni nishonga oluvchi mafkuraviy tahdidlarga qarshi kurashish nuqtai nazaridan ham o'ziga xos shakllangan. Tarixiy va madaniy o'zgarishlar sharoitida bu mamlakatlar diniy ekstremizm va yoshlarning radikallashtiruvining oldini olishga alohida e'tibor qaratmoqda. Diniy savodxonlikni oshirish, milliy o'ziga xoslikni rivojlantirish va davlatning dunyoviy tamoyillarini mustahkamlash bo'yicha davlat dasturlari amalga oshirilmoqda. Ma'naviy-ma'rifiy muassasalar va yoshlar tashkilotlari muhim rol o'ynaydi. Sharq modelining muhim elementi yoshlarni tarbiyalashda oila va davlat institutlarining integratsiyasi hisoblanadi. Oila asosiy qadriyatlar va xulq-atvor normalarini shakllantiruvchi

asosiy ijtimoiylashuv instituti sifatida qaraladi. Davlat dasturlari ko‘pincha oilaviy ta‘limni qo‘llab-quvvatlash va an‘anaviy oilaviy qadriyatlarni mustahkamlashga qaratilgan. Oila, maktab va davlat o‘rtasidagi o‘zaro ta‘sir mafkuraviy tahdidlarning oldini olish uchun barqaror tizim yaratadi. Sharqona yondashuvning aniq afzalliklariga, jumladan, uning tizimli va profilaktik xususiyatiga qaramay, u ma‘lum cheklovlarga ham ega. Axborot makonini qat‘iy tartibga solish va davlat mafkurasining ustunligi yoshlar orasida so‘z erkinligi va tanqidiy fikrlashni cheklashi mumkin. Bu, o‘z navbatida, yosh avlodning global axborot jamiyatiga moslashishini pasaytirishi mumkin. Natijada, tobora ko‘proq Sharq mamlakatlari an‘anaviy qadriyatlarni ochiqlik va muloqot elementlari bilan birlashtirib, o‘z yondashuvlarini modernizatsiya qilishga intilmoqda.

Binobarin, yoshlar ongiga qaratilgan mafkuraviy tahdidlarga qarshi kurashishda Sharq mamlakatlarining tajribasi davlatning faol roli, an‘anaviy qadriyatlarga tayanish va ta‘limning tarbiyaviy salohiyati bilan tavsiflanadi. Bu tajriba keng qamrovli profilaktika choralarining samaradorligini namoyish etadi, ammo zamonaviy muammolar va yosh avlod ehtiyojlarini hal qilish uchun moslashuvchan formulani talab qiladi.

G‘arb mamlakatlarining yoshlar ongiga qaratilgan mafkuraviy tahdidlarga qarshi kurashishga yondashuvi demokratik qadriyatlar, shaxs huquqlari va erkinliklarining ustuvorligi va rivojlangan fuqarolik jamiyati bilan shakllanadi. Davlatning yetakchi rolga ega bo‘lgan Sharq modelidan farqli o‘laroq, G‘arb mamlakatlari davlat idoralari, ta‘lim muassasalari, nodavlat tashkilotlari va ommaviy axborot vositalarini o‘z ichiga olgan markazlashtirilmagan va ko‘p bosqichli mexanizmdan foydalanadilar. G‘arb yondashuvining asosiy xususiyati ekstremizm va radikalizmga qarshi kurashni huquqiy tartibga solishdir. Asosiy e‘tibor mafkurani nazorat qilishga emas, balki buzg‘unchi xatti-harakatlarning oldini olishga qaratilgan bo‘lib, bu xavfsizlikni ta‘minlash va so‘z erkinligini himoya qilish o‘rtasidagi muvozanatni saqlashga yordam beradi. Bu yondashuvni oqibat uchun kurash emas, sababini topish, jazolash emas, oldini olish hamda yechimini topishga qaratilgan harakatlar jamlanmasi deyish mumkin.

Muhim jihati shundaki, G‘arbda siyosiy va mafkuraviy plyuralizmning mavjudligi, yoshlarda mustaqil harakat qilish, tanqidiy fikrlash hamda media savodxonligini rivojlantirish imkonini beradi. Ta‘lim dasturlari axborotni tahlil qilish, manipulyatsiyani aniqlash va oqilona munozaralarda ishtirok etish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Ta‘lim tizimi fuqarolik o‘ziga xosligini, inson huquqlariga hurmatni rivojlantirish va ijtimoiy chetlanishni kamaytirishning asosiy profilaktika instituti sifatida qaraladi. Fuqarolik jamiyati institutlari muhim rol o‘ynaydi. Nodavlat va yoshlar tashkilotlari profilaktika, madaniy va ijtimoiy loyihalarni amalga oshiradilar, yoshlarni ijtimoiy foydali faoliyatga jalb qiladilar va radikalizm xavfini kamaytiradilar.

Zamonaviy axborot makonining kengayib borishi chegaralar mavjudligi tushunchasini inkor etgani holda raqamli platformalarda hukmronlik uchun kurashni kuchaytirmoqda. Shu nuqtai nazardan G'arb mamlakatlari ekstremistik kontentning tarqalishini cheklash uchun internet platformalari bilan hamkorlikni rivojlantirmoqda, to'g'ridan-to'g'ri senzurdan ko'ra o'zini o'zi boshqarish va jamoatchilik nazoratini ustuvor ko'rmoqda. Darhaqiqat, insonlar va yoki jamiyatning o'zi bunday yod g'oyalarga hamda buzg'unchi kontentlarga qarshi kurashib immunitet xosil qolmasa, davlat mexanizmlari va siyosiy institutlarning samaradorligi naatija bermaydi. Misol uchun, Amerika Qo'shma Shtatlarda yoshlar siyosiy huquqlari konstitutsiyaviy erkinliklarni himoya qilish va mahalliy jamoalar bilan ishlashga ko'proq etibor qaratilsa, Germaniya va Fransiyada tahdidlarning oldini olish va migrant yoshlarni integratsiyalashga, Buyuk Britaniyada esa davlat va jamiyat o'rtasidagi har tomonlama o'zaro ta'sirga e'tibor qaratiladi.

Muayyan cheklovlarga qaramay, G'arb modeli ta'lim, fuqarolik jamiyatini rivojlantirish va demokratik institutlarni mustahkamlash orqali mafkuraviy tahdidlarning uzoq muddatli oldini olishga qaratilgan bo'lib, uni qiyosiy tahlil qilish va milliy sharoitlarga moslashtirish uchun dolzarb qiladi.

Yoshlar ongiga qaratilgan mafkuraviy tahdidlarga qarshi kurashishning Sharq va G'arb tajribasini qiyosiy tahlil qilish bizga mintaqalar rivojlanishining tarixiy, madaniy va siyosiy xususiyatlari, shuningdek, xavfsizlik va shaxsiy erkinlik o'rtasidagi munosabatlarni turlicha tushunish tufayli yuzaga keladigan umumiy xususiyatlarni ham, tub farqlarni ham aniqlash imkonini beradi. Ikkala modelning umumiy jihati shundaki, yoshlarni mafkuraviy ta'sir ko'rsatishning asosiy maqsadli guruhi sifatida tan olish. Sharq va G'arb davlatlari yosh avlodni strategik resurs va bir vaqtning o'zida globalizatsiya va raqamlashtirish sharoitida zaif ijtimoiy guruh sifatida ko'rib chiqadilar, ayniqsa, axborot makonida radikalizm va ekstremizmning oldini olishga alohida e'tibor qaratadilar.

Asosiy farq davlatning rolida bo'lib, unda Sharq mamlakatlarida davlat mafkuraviy tahdidlarga qarshi kurashishda, huquqiy asoslarni, mafkuraviy ustuvorliklarni belgilashda va axborot tarqatishning asosiy kanallarini nazorat qilishda markaziy ishtirokchi sifatida ishlaydi. G'arb modeli esa markazsizlashtirish bilan tavsiflanadi, bu yerda davlat muvofiqlashtiruvchi funksiyani bajaradi, fuqarolik jamiyati institutlari, ta'lim muassasalari va ommaviy axborot vositalariga esa muhim rol beriladi. Axborot makonini tartibga solish yondashuvlarida ham farqlar paydo uchraydi. Misol uchun, Sharq davlatlarida ko'pincha buzg'unchi kontentga kirishni to'g'ridan-to'g'ri nazorat qilish va cheklash choralarini qo'llaydilar, ularni ijtimoiy barqarorlikni

ta'minlash vositasi sifatida ko'rishadi. G'arb mamlakatlarida so'z erkinligiga ustuvor ahamiyat beriladi va cheklovlar asosan noqonuniy kontentga nisbatan qo'llaniladi, bu esa tizimni yanada moslashuvchan, ammo kamroq javob beradi.

Ta'limda Sharq modeli jamoaviy qadriyatlarni rivojlantirishga, an'analar va davlat institutlariga hurmatni oshirishga qaratilgan bo'lsa, G'arb modeli tanqidiy fikrlash, individual mas'uliyat va axborotni mustaqil tahlil qilish qobiliyatini rivojlantirishga urg'u beradi. Shunga o'xshash farqlar yoshlar siyosiy tafakkurida jamiyat va oilaning roliga ham yaqqol namoyan bo'ladi. Sharq jamiyatlarida u ijtimoiylashuvning asosiy instituti bo'lib qolmoqda, G'arb mamlakatlarida esa bu funktsiya asosan ijtimoiy va ta'lim tuzilmalari o'rtasida taqsimlangan. Samaradorlik nuqtai nazaridan ikkala model ham afzalliklari va kamchiliklariga ega. Sharqona yondashuv tizimli va profilaktik xususiyatga ega, ammo yoshlar tashabbuskorligini cheklashi mumkin. G'arb modeli faol fuqarolikni targ'ib qiladi, ammo axborot urushi sharoitida uyushgan mafkuraviy ta'sirga kamroq chidamli.

Shunday qilib, qiyosiy tahlil shuni ko'rsatadiki, ikkala model ham universal emas. Eng istiqbolli yondashuv Sharq modelining tizimli tabiatini yoshlar orasida tanqidiy fikrlash va fuqarolik ishtirokini rivojlantirish orqali G'arb birlashtirilgan uyg'un yondashuvlarni birgalikda olib borish zarur. Bu mafkuraviy tahdidlarga qarshi kurashish uchun yanada muvozanatli va moslashuvchan strategiyalarni ishlab chiqish imkonini beradi.

Xulosalar. Mafkuraviy tahdidlarga qarshi kurashish bo'yicha xalqaro tajriba tahlili shuni ko'rsatadiki, Sharq va G'arb modellarida yuqori moslashuvchan salohiyatga ega elementlar mavjud. Bundan tashqari, moslashish amaliyotlarni mexanik ravishda qabul qilishni emas, balki ularni milliy, madaniy va ijtimoiy-iqtisodiy xususiyatlarni hisobga olgan holda tizimli ravishda amalga oshirishni nazarda tutadi. Moslashuvning muhim yo'nalishi sifatida ta'lim tizimida Sharq modelining profilaktika salohiyatidan foydalanishdir. Sharq mamlakatlari yoshlarning bardoshlilik, vatanparvarligi va madaniy merosga hurmatini rivojlantirishga qaratilgan ta'lim sa'y-harakatlarining samaradorligini namoyish etdilar. Bunday yondashuvlarni moslashtirish jamoaviy qadriyatlarni singdirishni axborotni mustaqil tahlil qilish qobiliyatini rivojlantirish bilan birlashtirgan ta'lim dasturlarini ishlab chiqishni o'z ichiga olishi mumkin.

G'arbning tanqidiy fikrlash, media savodxonligi va fuqarolik ishtirokini rivojlantirish tajribasi ham juda qimmatlidir. Axborot tahlili, raqamli xavfsizlik va fuqarolik ishtiroki bo'yicha kurslarni kiritish yoshlarning manipulyatsiyaga chidamliligini oshirishga yordam beradi va ularning ijtimoiy mas'uliyat darajasini oshiradi. Ushbu elementlar milliy axloqiy va madaniy qadriyatlar bilan uyg'unlashishi hamda raqamli muhitga moslashish jarayonida ayniqsa muhimdir

. Hozirgi kunda Sharq mamlakatlari axborot makonini davlat nazoratiga e'tibor qaratmoqda, G'arb mamlakatlari esa o'zini o'zi boshqarish mexanizmlarini va raqamli platformalar bilan hamkorlikni rivojlantirmoqda. Birlashtirilgan yondashuv buzg'unchi kontentni monitoring qilish, axborot texnologiya kompaniyalari bilan hukumat hamkorligi va yoshlar, ota-onalar va o'qituvchilar uchun ta'lim dasturlarini amalga oshirishni o'z ichiga olish eng samrali yo'l bo'lishi mumkin.

Xalqaro tajribani samarali moslashtirish huquqiy, ta'lim, rivojlanish va raqamli vositalarni birlashtirgan fanlararo va moslashuvchan yondashuvni talab qiladi. Axborot texnologiyalarining dinamik rivojlanishini hisobga olgan holda, profilaktika choralari samaradorligini monitoring qilish va baholash mexanizmlari, shuningdek, raqamli muhitda yoshlar bilan ishlashga qodir malakali kadrlarni tayyorlash juda muhimdir.

Shuning uchun optimal moslashuv modeli Sharq yondashuvining tizimli va profilaktik xususiyatini G'arbning tanqidiy fikrlash va fuqarolik ishtirokini rivojlantirishga qaratilgan e'tibori bilan sintez qilishni talab qiladi. Ushbu yondashuv yoshlarning mafkuraviy tahdidlarga chidamliligini rivojlantirish, madaniy o'ziga xoslikni saqlash va milliy xususiyatlarni hisobga olgan holda ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash uchun sharoit yaratadi.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, yosh avlodni vayronkor ta'sirlardan himoya qilishning umumiy maqsadiga qaramay, bu ikki modelning yondashuvlari sezilarli darajada farq qiladi. Sharq mamlakatlari davlat nazorati, vatanparvarlik, madaniy va ma'naviy qadriyatlarni singdirish va ta'lim va madaniyat muassasalari orqali profilaktika ishlarini ta'kidlaydi. G'arb mamlakatlari tanqidiy fikrlash, media savodxonligi va fuqarolik ishtirokini rivojlantirishga, ko'proq so'z erkinligini ta'minlashga va fuqarolik jamiyati institutlarini yoshlarni himoya qilish jarayoniga jalb qilishga e'tibor qaratadilar.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Ж.Абдуазимов. Хитойда сиёсий мафкураларнинг намоён бўлиши // Шарқшунослик/Востоковедение/Oriental Studies. –Т.: ТДШУ, 2023. – № 4. – Б. 227-233.
2. Costello, M., Barrett Fox, R., Bernatzky, C., Hawdon, J., & Mendes, K. (2020). Predictors of viewing online extremism among America's youth. *Youth & Society*, 52(6), 710–732. <https://doi.org/10.1177/0044118X18768115>
3. Подольный, Н. А. (2025). Радикализация молодёжи как условие информационного экстремизма. *Наука. Общество. Государство*, 18(4), 112–119.
4. UNESCO. (2017). *Youth and violent extremism on social media: Mapping the research*. UNESCO. ISBN: 978 92 3 100245 8.

5. Волкова, О. В., & Дроздова, Е. А. (2025). Криминологические и идеологические факторы радикализации молодежи в контексте неонацистских движений: Профилактические меры и правовые аспекты. *Уголовно правовые науки*, 18(3), 181–185.
6. Schmid, A. P. (Ed.). (2020). *Handbook of terrorism prevention and preparedness*. International Centre for Counter Terrorism (ICCT).
7. Бахаев, А. А. (2023). Профилактика экстремизма и терроризма в молодежной среде. *JournalPro.ru*, 7(2), 55–63.
8. Davies, G., Wu, E., & Frank, R. (2021). A witch’s brew of grievances: Effects of COVID 19 on radicalization to violent extremism. *Studies in Conflict & Terrorism*, 44(1), 1–24. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2020.1854796>
9. Гойибназаров, Ш. (2012). Роль медиаобразования в формировании мировоззрения молодежи. *Современное образование*, 3(2), 44–51.
10. Miller Idriss, C. (2020). *Hate in the homeland: The new global far right*. Princeton University Press.
11. Абазов, И. С. (2022). Противодействие распространению радикальных идеологий в социальных медиа. Пробелы в российском законодательстве, 105–109.
12. Syamsurrijal, M., Nurmandi, A., Jubba, H., Hidayati, M., & Hariyanto, B. (2024). De radicalization through social media: Social media literacy in countering terrorism in Indonesia. *Wawasan: Jurnal Ilmiah Agama dan Sosial Budaya*, 9(1), 1-12. <https://doi.org/10.15575/jw.v9i1.16788>
13. Рузиева, Г. (2025). Перспективная стратегия противодействия идеологическим угрозам в обеспечении общественной безопасности. *Общество и инновации*, 6(3), 239–247.
14. Dillon, M. (2018). *Modern social theory (Vol. 4)*. Sage Publications.
15. Информационно психологическая безопасность молодежи: особенности защиты от идеологических атак. (2024). *Вестник интегративной психологии*, 34(1), 23–36.
16. Prindani, A., & Syauqillah, M. (2025). Digital pathways to radicalization: Understanding social, psychological, and technological dimensions of terrorism in Indonesia. *Salud, Ciencia y Tecnología*, 5, 2365–2376. <https://doi.org/10.56294/saludcyt20252365>
17. Agarwal, S., & Sureka, A. (2015). Applying social media intelligence for predicting and identifying online radicalization and civil unrest oriented threats. *International Journal of Information Security Science*, 4(2), 1–10. <https://arxiv.org/abs/1511.06858>
18. Ж.Абдазимов. Хитойда сиёсий мафкураларнинг шаклланиши // “Sharq Mash’ali”. –Т.: ТДШУ, 2023. – № 4. – Б. 181-186.